

*Р. В. Тульчинський,
д. е. н., професор, завідувач кафедри менеджменту,
маркетингу та публічного адміністрування, Заклад вищої освіти
"Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая"
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1605-1403>
Ю. О. Андріанов,
к. е. н., докторант кафедри менеджменту,
маркетингу та публічного адміністрування, Заклад вищої освіти
"Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая"
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-8367-1677>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.1.236

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

R. Tulchinskiy,
Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management,
Marketing and Public Administration, Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University
Yu. Andrianov,
PhD in Economics, Doctoral student of the Department of Management, Marketing
and Public Administration, Academician Yuriy Bugay International Scientific and Technical University

STATE POLICY OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE NATIONAL ECONOMY IN CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

У статті розкрито теоретико-методологічні засади державної політики забезпечення економічної безпеки як ключової складової національної безпеки держави та передумови сталого розвитку національної економіки. Забезпечення економічної безпеки в парадигмі сталого розвитку передбачає перегляд усталених підходів до формування та реалізації державної політики, оскільки ключовим орієнтиром стає не лише підтримання макроекономічної рівноваги, а й створення довгострокових передумов для відтворення національного потенціалу та зростання рівня добробуту населення. Обґрунтовано, що економічна безпека є багатовимірною та комплексною категорією, яка може розглядатися як підсистема національної безпеки й водночас як самостійна система, що функціонує на різних рівнях від міжнародного до особистого. Узагальнення наукових підходів дозволило систематизувати різновиди економічної безпеки за ознаками еволюційного розвитку, рівня суб'єкта, предмета дослідження, способів досягнення, напрямів, сфер, форм реалізації, функціонального наповнення та типів реагування на загрози. Виокремлено специфічні характеристики економічної безпеки національної економіки, зокрема її стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, економічну незалежність, здатність до самовідтворення та саморозвитку, а також орієнтацію на захист національних економічних інтересів в контексті сталого розвитку. Показано, що державна політика забезпечення економічної безпеки має подвійний вектор спрямування: зовнішній, пов'язаний із захистом позицій держави на світовому ринку, та внутрішній, зорієнтований на формування безпечних умов розвит-

ку національних суб'єктів господарювання в контексті сталого розвитку. Обґрунтовано, що дотримання зазначених принципів забезпечує цілісність і результативність державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки в контексті сталого розвитку. Доведено необхідність реалізації практичних заходів із забезпечення економічної безпеки національної економіки, зокрема диверсифікації та ендогенізації фінансових ресурсів, деофшоризації, боротьби з корупцією, активізації інвестиційних процесів і стимулювання інноваційного розвитку, що є особливо актуальним в умовах тривалих воєнних викликів.

The presented article reveals the theoretical and methodological principles of economic security as a key component of the national security of the state and a prerequisite for the sustainable development of the national economy. Ensuring economic security in the paradigm of sustainable development involves the use of outdated approaches to the formation and implementation of state policy, the main key guideline is not only the support of macroeconomic balance, but also the creation of long-term prerequisites for the reproduction of national potential and the growth of the level of well-being of the population. It is substantiated that economic security is a multidimensional and complex category, which can be considered as a subsystem of national security and at the same time as an independent system that functions at different levels from international to personal. The generalization of scientific approaches allowed us to systematize the types of economic security according to the features of evolutionary development, the level of the subject, the subject of research, methods of achievement, directions, scope, form of implementation, functional content and types of response to threats. The special characteristics of the economic security of the national economy are highlighted, in particular its resistance to internal and external threats, economic independence, ability to self-reproduction and self-development, as well as orientation towards the protection of national economic interests in the context of sustainable development. It is shown that the state policy of ensuring economic security has a dual direction: external, related to the internal protection of the state's position in the world, and market, oriented towards the formation of safe conditions for the development of national economic entities in the context of sustainable development. It is substantiated that compliance with the above principles ensures the integrity and effectiveness of the state policy of ensuring the economic security of the national economy in the context of sustainable development. The need for the implementation of practical measures to ensure the economic security of the national economy, in particular the diversification and endogenization of financial resources, de-offshorization, the fight against corruption, the activation of investment processes and the stimulation of innovative development, which is especially relevant in the context of prolonged military challenges, is proved.

Ключові слова: державна політика, державне управління, економічна безпека, економічна безпека національної економіки, сталий розвиток, бізнес середовище.

Key words: public policy, public administration, economic security, economic security of the national economy, sustainable development, business environment.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У сучасних умовах глобалізації та трансформації світового господарства проблема забезпечення економічної безпеки національної економіки набуває особливої наукової та практичної значущості. Посилення геоекономічної конкуренції, зростання впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, нестабільність фінансових ринків, структурні диспропорції економічного розвитку, а також виклики, пов'язані з цифровізацією, енергетичною трансформацією та змінами клімату, суттєво ускладнюють процес формування та реалізації ефективної державної політики у сфері економічної безпеки. За таких умов зростає потреба в науково обґрунтованих методологічних засадах державного впливу, здатних забезпечити стійкість та конкурентоспроможність національної економіки.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в контексті реалізації концепції сталого розвитку, яка передбачає гармонійне поєднання економічних, соціальних та екологічних цілей. Забезпечення економічної безпеки в межах сталого розвитку вимагає переосмислення традиційних підходів до державної політики, оскільки пріоритетом стає не лише досягнення макроекономічної стабільності, а й формування довгострокових умов для відтворення національного потенціалу, підвищення добробуту населення та збереження ресурсної бази. У цьому контексті зростає значення методологічного інструментарію, який дозволяє інтегрувати принципи сталості в систему економічної безпеки.

Наявні наукові дослідження з проблем економічної безпеки переважно зосереджуються на окремих аспектах

загроз або механізмах їх нейтралізації. Водночас, недостатньо уваги приділяється комплексному обґрунтуванню методологічних засад державної політики в умовах сучасних трансформаційних процесів. Відсутність єдиного концептуального підходу до визначення цілей, принципів, методів та інструментів забезпечення економічної безпеки ускладнює формування узгодженої та ефективної державної стратегії, що відповідає вимогам сталого розвитку.

Крім того, динамічний характер сучасних соціально-економічних процесів зумовлює необхідність постійної адаптації державної політики до нових викликів і ризиків. Це актуалізує потребу у вдосконаленні методологічних підходів до оцінювання рівня економічної безпеки, прогнозування загроз та обґрунтування управлінських рішень. Розроблення цілісної методологічної бази державної політики забезпечення економічної безпеки дозволить підвищити результативність державного управління, забезпечити узгодженість стратегічних та тактичних рішень, а також сприятиме досягненню цілей сталого розвитку на національному рівні.

Таким чином, дослідження методологічних засад державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки в сучасних умовах сталого розвитку є своєчасним та науково обґрунтованим, а його результати можуть мати вагоме теоретичне та практичне значення для формування ефективної системи державного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Серед дослідників, що стояли у витоків розроблення теорії економічної безпеки, були Дж. Гелбрейт, П. Кругман, Ш. Роніс та інші.

До науковців, що досліджували аспекти державного управління у напрямі забезпечення економічної безпеки України, слід відмітити: З. Варналія, О. Валевського, О. Власюка, В. Горбуліна, М. Єрмошенка, С. Єрохіна, А. Жаваронкова [1], В. Коваленко [2], Т. Ковальчук, М. Куницька-Іляш [3], А. Мокія, В. Мунтіяна, Н. Нижника, А. Сухорукова, О. Тимошенко [5], В. Толуб'як [6] та інших.

При цьому, слід зазначити, що сучасні умови розвитку національної економіки, що супроводжуються підвищенням рівнем гібридних загроз, а також багатогранність об'єкту дослідження, яким виступає процес забезпечення економічної безпеки національного господарства за рахунок державного регулювання, вимагає подальших розвідок та практичних впроваджень, що підтверджується міждисциплінарною публікаційною активністю щодо висвітлення різносторонніх аспектів економічної безпеки.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті виступає обґрунтування концептуальних засад державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки в контексті сталого розвитку.

Для досягнення окресленої мети авторами було вирішено такі завдання:

- обґрунтовано актуальність та своєчасність дослідження, базуючись на останніх дослідженнях та публікаціях щодо обраної тематики дослідження;

- виокремлено специфічні ознаки економічної безпеки та специфічні характеристики економічної безпеки національної економіки;

- з'ясовано вектори докладання зусиль державної політики національної економіки в умовах сталого розвитку.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічна безпека є передумовою забезпечення життєдіяльності та розвитку суспільства, світового господарства, національної економіки, регіонів, суб'єктів підприємництва та людини. Економічна безпека є однією з підсистем національної системи. При цьому відповідно до системних принципів може виступати окремою системою. Це та інше вимагає впровадження ефективної державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки в контексті сталого розвитку.

Поняття "економічна безпека" є багатограним, оскільки її можна досліджувати по відношенню до різних підходів та процесів. Так, проведене дослідження літературних джерел [1, с. 340; 3, с. 73; 4, с. 247; 6; 7, с. 63] дає можливість виокремити наступні специфічні особливості економічної безпеки та її різновиди за ознакою (рис. 1):

- еволюційного розвитку: ресурсна, фінансова, інвестиційна, конкурентна, інноваційна;

- специфіки рівня суб'єкта дослідження: міжнародна, національна, регіональна, галузева, суб'єкта господарювання, особиста;

- предмета дослідження: військова, політична, економічна, екологічна, соціальна, культурна, ідеологічна, інформаційна тощо;

- способу її досягнення: одностороння, одноосібна, союзна, колективна, кооперативна;

- напряму здійснення: у міжнародних відносинах, державному управлінні, виробництві, соціальному забезпеченні, екологічному забезпеченні тощо;

- сфери забезпечення: промисловості, сільського господарства, послуг, пріоритетних галузей розвитку тощо;

- форми здійснення: поточна, тактична, стратегічна;

- функціоналів: нормативно-правова, енергетична, екологічна, інноваційна, інформаційно-цифрова тощо;

- реагування: превентивна, протекціоністська, реагуюча, тактична, стратегічна.

Розмаїття підходів до тлумачення сутності економічної безпеки в цілому та економічної безпеки національної економіки зокрема, а також розгалуженість класифікаційних ознак економічної безпеки дає можливість виокремити специфічні характеристики економічної безпеки національної економіки, до яких слід віднести:

- по-перше, економічна безпека розглядається як стійкість і стабільність економічної системи до впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, що передбачає міцність і надійність взаємозв'язків між елементами економіки, стабільність економічного розвитку держави та здатність протидіяти дестабілізуючим чинникам;

- по-друге, важливою характеристикою економічної безпеки є економічна незалежність, яка проявляється у спроможності суб'єктів економічної безпеки само-

стійно приймати та реалізовувати стратегічні економічні й політичні рішення, а також ефективно використовувати національні конкурентні переваги з метою забезпечення стабільності та розвитку;

— по-третє, економічна безпека включає здатність до самовідтворення та саморозвитку, що передбачає створення необхідних умов для проведення ефективної економічної політики, розширеного відтворення та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку.

Окрім того, економічна безпека тісно пов'язана із захистом національних економічних інтересів, що визначає спроможність держави забезпечувати їх реалізацію та захист у сфері економіки.

Таким чином, економічна безпека держави є комплексною категорією, яка характеризує стан захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки та забезпечується сукупністю необхідних інструментів і механізмів державної політики забезпечення економічної безпеки національної економіки.

Економічна безпека виступає однією з ключових складових системи національної безпеки держави в цілому. Вона характеризується станом суспільних відносин у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ та послуг. Економічна безпека забезпечує стабільність і захищеність зазначених відносин від внутрішніх і зовнішніх загроз, гарантує охорону національних економічних інтересів, створює передумови для реалізації соціально-економічних прав і свобод громадян, а також сприяє сталому розвитку національної економіки й підвищенню конкурентоспроможності держави в глобальному економічному просторі [3, с. 348].

Функціонування ефективної системи забезпечення економічної безпеки національної економіки безпосередньо впливає на формування умов для монополізації та детінізації господарської діяльності, належного захисту прав економічних суб'єктів, стабільності фінансової системи тощо.

До основних ознак економічної безпеки належать:

— по-перше, її базування на системі економічних відносин, що виникають між фізичними та юридичними особами у процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання благ і послуг;

— по-друге, рівень економічної безпеки визначається стійкістю цих відносин, яка проявляється у їх надій-

здатність до самовідтворення та саморозвитку, що передбачає створення необхідних умов для проведення ефективної економічної політики, розширеного відтворення та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки на світовому ринку

економічна незалежність, яка проявляється у спроможності суб'єктів економічної безпеки самостійно приймати та реалізовувати стратегічні економічні й політичні рішення та використовувати національні конкурентні переваги з метою забезпечення стабільності та розвитку

стійкість і стабільність економічної системи до впливу внутрішніх та зовнішніх загроз, що передбачає міцність і надійність взаємозв'язків між елементами економіки, стабільність економічного розвитку держави та здатність протидіяти дестабілізуючим чинникам

Специфічні характеристики економічної безпеки національної економіки

КЛАСИФІКАЦІЯ ОЗНАК РОЗМЕЖУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

еволюційного розвитку

ресурсна, фінансова, інвестиційна, конкурентна, інноваційна

специфіки рівня суб'єкта дослідження

міжнародна, національна, регіональна, галузева, суб'єкта господарювання, особиста

предмета дослідження

військова, політична, економічна, екологічна, соціальна, культурна, ідеологічна, інформаційна

способу її досягнення

одностороння, одноосібна, союзна, колективна, кооперативна

напрямку здійснення

у міжнародних відносинах, державному управлінні, виробництві, соціальному забезпеченні, екологічному

сфери забезпечення

промисловості, сільського господарства, послуг, пріоритетних галузей розвитку тощо

форми здійснення

поточна, тактична, стратегічна

функціоналів

нормативно-правова, енергетична, екологічна, інноваційна, інформаційно-цифрова тощо

реагування

превентивна, протекціоністська, реагуюча, тактична, стратегічна

Рис. 1. Класифікація ознак розмежування економічної безпеки національної економіки

Джерело: побудовано авторами.

ності, передбачуваності, здатності протидіяти зовнішнім і внутрішнім впливам та оперативно адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

— по-третє, економічна безпека створює умови для ефективного захисту економічних інтересів держави та повноцінної реалізації громадянами економічних прав і свобод.

Крім того, стабільна система економічних відносин сприяє розвитку національної економіки, що відображається у зростанні добробуту населення, збільшенні доходів від зовнішньої торгівлі та нарощуванні обсягів виробництва. Водночас, економічна безпека забезпечує здатність держави конкурувати на міжнародному рівні за показниками якості товарів і послуг, рівнем технологій та сприятливістю умов для розвитку економічних відносин [1, с. 340].

Серед основних заходів щодо забезпечення економічної безпеки національної економіки слід віднести

диверсифікацію фінансових ресурсів та їх ендогенізацію для забезпечення економічного розвитку, що безумовно ускладнюється воєнними діями на території країни вже майже впродовж чотирьох років. Але, таке спрямування зусиль є необхідним, оскільки інноваційний розвиток та економічна безпека, перш за все, цікава саме суб'єктам нашої країни, а не іншим державам. Диверсифікація фінансових ресурсів та їх ендогенізація повинна включати в себе: деофшоризацію; боротьбу з корупцією; трансформацію заощаджень населення в інвестиційні ресурси; впровадження стимулюючої монетарної політики; нарощення державних інвестицій [5, с. 32].

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Економічна безпека є фундаментальною складовою національної безпеки та ключовою передумовою сталого соціально-економічного розвитку держави. Вона охоплює всі рівні економічної системи — від глобального та національного до регіонального, галузевого й індивідуального — і забезпечує стійкість економічних відносин, захист національних інтересів та реалізацію економічних прав і свобод громадян. Дослідження підтвердило багатогранність поняття економічної безпеки та різноманітність підходів до її трактування, що обумовлює необхідність комплексного та системного підходу до формування державної політики у цій сфері. Визначено, що економічна безпека національної економіки характеризується стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, економічною незалежністю, а також здатністю до самовідтворення й саморозвитку в умовах динамічних трансформацій глобального середовища.

Обґрунтовано, що державна політика забезпечення економічної безпеки має двовекторну спрямованість: на захист національних економічних інтересів у міжнародному економічному просторі та на створення внутрішніх безпекових умов для сталого розвитку національної економіки. У цьому контексті ключову роль відіграє узгодженість зовнішньої та внутрішньої економічної політики, спрямованої на підвищення інвестиційної привабливості, інноваційності та конкурентоспроможності економіки.

Доведено, що в сучасних умовах, зокрема за наявності воєнних викликів, пріоритетного значення набувають заходи з диверсифікації та ендогенізації фінансових ресурсів, деофшоризації економіки, протидії корупції, активізації інвестиційних процесів і стимулювання інноваційного розвитку. Реалізація зазначених заходів сприятиме зміцненню економічної безпеки національної економіки, підвищенню її стійкості та формуванню передумов для довгострокового сталого розвитку держави.

Подальші дослідження у цій сфері доцільно спрямувати на узагальнення методико-прикладних аспектів оцінювання рівня економічної безпеки національної економіки та впровадження організаційно-економічних механізмів управління для забезпечення її підвищення, що особливо актуально у воєнний період розвитку національної системи та у її повоєнному відновленні.

Література:

1. Жаворонюк А., Тульчинська С. Механізм державного управління системою надання соціальних послуг у контексті забезпечення економічної безпеки країни. Вісник Хмельницького національного університету. 2023. № 4 (320). С. 339—343.
2. Коваленко В. В. Концептуалізація державної політики щодо економічної безпеки сталого розвитку економіки. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право. 2024. Вип. 85. Ч. 2. С. 347—353.
3. Куницька-Іляш М. В. Державна політика забезпечення розвитку та безпеки пріоритетних галузей національної економіки України: аналіз стратегій і програм. Innovation and Sustainability. 2022. № 3. С. 72—78.
4. Сютя С. Б. Методико-прикладні засади державної політики забезпечення економічної безпеки регіону. БізнесІнформ. 2024. № 9. С. 247—252.
5. Тимошенко О. В., Олешко А. А. Державна політика економічної безпеки України в умовах глобальної нестабільності. Економіка та держава. 2018. № 9. С. 30—33.
6. Толуб'як В. С., Корольок Ю. Г. Політика економічної безпеки України в умовах глобальних загроз. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2019. № 6. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/5.pdf (дата звернення 03.11.2025).
7. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Сінайко М. Д. Забезпечення енергетичної безпеки України в умовах воєнного стану. Агросвіт. 2025. Вип. 8. С. 62—68.

References:

1. Zhavoronok, A. and Tulchynska, S. (2023), "The mechanism of state management of the system of providing social services in the context of ensuring the economic security of the country", Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, vol. 4, no. 320, pp. 339—343.
 2. Kovalenko, V.V. (2024), "Conceptualization of state policy on economic security of sustainable economic development", Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Seriya Pravo, vol. 85, no. 2. pp. 347—353.
 3. Kunytska-Iliash, M.V. (2022), "State policy to ensure the development and security of priority sectors of the national economy of Ukraine: analysis of strategies and programs", Innovation and Sustainability, vol. 3, pp. 72—78.
 4. Syuta, S.B. (2024), "Methodological and applied principles of state policy to ensure the economic security of the region", BiznesInform, vol. 9, pp. 247—252.
 5. Tymoshenko, O.V. and Oleshko, A.A. (2018), "State policy of economic security of Ukraine in conditions of global instability", Ekonomika ta derzhava, vol. 9, pp. 30—33.
 6. Tolubiak, V.S. and Koroliuk, Yu.H. (2019), "Policy of economic security of Ukraine in conditions of global threats", Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok, vol. 6, available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/5.pdf (Accessed: 3 November 2025).
 7. Tulchynska, S.O., Solosich, O.S. and Sinaiko, M.D. (2025), "Ensuring the energy security of Ukraine under martial law", Ahrosvit, vol. 8, pp. 62—68.
- Стаття надійшла до редакції 25.12.2025 р.*